

ПОЛОЖАЈ ШЕФА ДРЖАВЕ КРОЗ ПРИЗМУ ОДНОСА ОВЛАШЋЕЊА И НАЧИНА ИЗБОРА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ФРАНЦУСКУ, ИТАЛИЈУ, ГРЧКУ, ХРВАТСКУ И СРБИЈУ

Апстракт

Проблематика овлашћења председника републике и њихов однос са начином избора председника Републике је детерминанта која у значајној мери утиче на положај шефа државе у политичком систему. Ова проблематика је још више добила на значају и важно ју је актуелизовати имајући у виду изборе који су одржани у многим државама у Европи (избори у Р.Грчкој, Р.Хрватској, претходно у Р.Србији, Р.Француској и Р.Италији) као и због честог истицања потребе да се промени начин избора председника Републике (када је конкретно реч о нашој држави).

Полазећи од места институције шефа државе преко историјата и облика организације обрадили смо основне постулате институције шефа државе у републиканском уставном уређењу. Потом смо указали смо на степен корелативности овлашћења и начина избора шефа државе у државама које су предмет нашег истраживања, а све у циљу изналажења могућих решења регулације ове проблематике у нашој држави.

Кључне речи: *овлашћења шефа државе, избор шефа државе, Француска, Италија, Грчка, Хрватска, Србија*

1. Уводне напомене

У уставном систему сваке земље постоји институција шефа државе која у систему организације власти врши извршну функцију власти. У републиканском уставном уређењу полазећи од тога да ли извршну функцију власти врши сам или заједно са Владом као

¹ докторанд, Правни Факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, mail: milosdenovic23@gmail.com

политичком институцијом прави се разлика која полази од положаја шефа државе у различитим системима власти, а пре свега на основну поделу на председнички и парламентарни а у новије време и тзв мешовити систем.²

Уставни систем представља једну целину, сложен скуп уставних начела и уставних институција који у основи одређује систем власти у једној земљи, односе власти и друштва и функционисање механизма власти најшире узето.³ У Француској је 1954. реформом високошколског образовања, промењен назив класичног правног предмета „Уставно право“ у „Уставно право и политичке институције“. На овај начин омогућено је проучавање функционисања конкретних институција, облика власти који постоје и развијају се у пракси.⁴

Положај шефа државе у организацији државне власти се мењао од настанка ове институције, од неприкословеног суверена, до данас. Ограничење власти суверена, који је у својим рукама држао све функције власти, најпре су учиниле сталешке скупштине које су ограничиле власт при одлучивању о фискалним обавезама и порезима. Затим су били устави путем којих се одрекао својих прерогатива и обавезао да своју власт стави у границама права.⁵ Устав је темељни и највиши правни акт државе, али је истодобно и најважнији стратешки политички акт који утврђује начела развитка политичког, грађанског и правног система.⁶ Људска права су један од најважнијих показатеља принципа и синдрома уставности. Још од права на самоодржање које је прокламовао Хобс у своме чувеном делу *De Cive* корпус људских права се стално проширивао.⁷ Потом су уследила ограничења његове власти са настанком парламентаризма и поделе уставотворне и законодавне власти између њега и парламента. А као последња, и за наш рад најважнија, етапа у демократизацији институције шефа државе јавља се изборност шефа државе, која је уведена у оним савременим државама које су прихватиле републикански облик владавине.⁸

² В. Михајловић, *Уставно право*, Владан Михајловић, Краљево 2009., 426.

³ В. М. Јовичић, *Уставни и политички системи*, Јавно предузеће „Службени гласник“ и Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2006., 9.

⁴ Р.Марковић, *Уставно право Деведнаесто прегледано и поправљено издање*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2014., 31.

⁵ М. Пајванчић, *Уставно право Друго, измењено и допуњено издање*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад 2011., 244.

⁶ В. В. Smerdel, *Ustav i ustavna vladavina*, www.pravo.unizg.hr/...ar/prof_dr_sc_branko_smerdel, 06.02.2015.

⁷ Т.Хобс, *Човек и грађанин*, Hedone d.o.o, Београд 2006., 92-95.

⁸ М. Пајванчић, 244-245.

2. Облици организације шефа државе

Савремене државе су тако организоване да се у њима врше три најважније функције власти: законодавна, извршна и судска власт. Теорија поделе власти је данас преовладала у модерној држави, и организација власти је спроведена у складу са начелом поделе власти. За начело поделе власти се каже да није ништа друго него начело поделе рада примењено на организацију вршења функција власти.

2.1. Председнички, парламентарни и мешовити систем

Изборни шеф државе у републици може бити биран непосредно на изборима од стране бирача и у парламенту и зависно од тога разликујемо председнички и парламентарни систем, а у ткз. мешовитом изборном систему имамо елементе и председничког и парламентарног система.

У председничком систему председник републике врши истовремено функцију и шефа државе и шефа владе тј читаве егзегутиве.⁹ Први и најтипичнији овакав модел власти је успостављен у САД Уставом од 1787. године и није се променио до данашњег дана. Шеф државе у САД бира се посредно, од стране електорског колегијума кога непосредно бирају грађани.¹⁰ Осим САД председнички систем, у својим различитим облицима, је највише концентрисан у државама Латинске Америке али није показао онакве резултате и стабилност као у САД.¹¹

У парламентарном систему извршна власт је организована као бицефална са шефом државе и владом као два носиоца. Разликујемо енглески парламентаризам, у коме је задржан монарх као наследни шеф државе и облике парламентарног система у државама које су прихватиле републикански облик владавине и изборног шефа државе. У парламентарном систему ових земаља избор председника републике се поверава парламенту или посебном изборном колегијуму чији је састав знатно проширен него састав парламента и чија је једина функција избор председника републике.¹²

Најзад суштина тзв. мешовитог или полупредседничког система (у зависности од аутора) огледа се у непосредном избору председника републике са једне стране и постојања владе као

⁹ Због оваког начина организације извршне власт цео систем власти је добио назив председнички.

¹⁰ М. Пајванчић, 247.

¹¹ V. Ђ. Sartori, *Upporedni ustavni inženjering* Strukture, podsticaji i ishodi, Filip Višnjic, Beograd 2003., 112-115.

¹² В. Р. Марковић, 321.

колегионалног органа солидарно политички одговорног парламенту као основним карактеристикама, са друге стране.¹³

3. Упоредна анализа (на примеру Француске, Италије, Грчке, Хрватске и Србије)

3.1. Француска

У уставноправном систему Пете француске Републике од посебног значаја је организација извршне власти која је бицефална и састоји се од председника Републике и Владе којом руководи председник Владе.¹⁴ Уставом од 1958. године положај председника Републике доживео је велике промене које се огледају у проширењу његових надлежности, његовом положају у односу на друге институције државе и начину избора.¹⁵

Функција председника Републике је двострука и то: институционална и политичка. Прва функција се испољава у следећим надлежностима председника Републике које су трасиране чл.5 Устава и то су: да је он чувар Устава, гарант националне независности, територијалног интегритета и поштовања међународних споразума и арбитар правилног функционисања јавних власти као и одржавања државног континуитета. Са друге стране политичку функцију председника Републике ни Устав ни закон експлицитно не прописују али на њено постојање утиче начин на који је председник Републике изабран и његов друштвени положај уопште.¹⁶

3.1.1. Надлежности председника Републике

Надлежности председника Републике су велике и оне превазилазе у многим погледима не само овлашћења шефа државе у парламентарним већ и у председничком систему. Осим уобичајних овлашћења као што су: руковођење спољном политиком, врховни командант итд., он располаже и низом специфичних овлашћења. Та

¹³ Опширније видети Милош Јовановић, „Полупредседнички режим Француске V републике“, у *Увод у право Француске*, прир. О. Николић, В. Петров, Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013, 93-119.

¹⁴ В. V.Vasović, *Savremene demokratije Tom I Drugo izdanje*, Javno preduzeće „Službeni glasnik“, Beograd 2008, 486-488.

¹⁵ О. Николић, „Председник републике у парламентарном режиму“, *Правни живот*, 12/2012., Београд 2012., 940.

¹⁶ О. Николић, „Извршна власт у Француској“, у *Увод у право Француске*, Оливер Николић, Владан Петров (прир.), Институт за упоредно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2013., 60.

овлашћења тичу се односа са Владом, са Парламентом, док су трећа посебне природе.¹⁷ Прва се огледају у праву председника Републике да именује, по Уставу, председника Владе. Уколико он жели смену првог министра (а пошто не поседује легитимно такво овлашћење, јер то зависи од искључиве воље Националне скупштине) може једноставно да одбија да потписује акте владе и тиме паралише рад Владе и примора првог министра да поднесе оставку. Председник председава седницама Владе, и само изузетно и на основу изричитог председниковог овлашћења и под условом да је дневни ред седнице унапред утврђен може га у тој дужности заменити председник Владе. У односу са Парламентом председник Републике има овлашћење да проглашава законе у року од 15 дана од дана њиховог усвајања у Парламенту. Председник Републике има право да распусти Националну скупштину али тек након консултација са председником Владе и председницима оба дома Парламента.¹⁸ Међу посебним самосталним овлашћењима председника Републике спадају: могућност расписивања референдума о предлогу закона који се односи на положај јавних власти, којим се потврђује споразум у оквиру заједнице или којим се овлашћује на ратификацију међународног уговора, који би иако није супротан уставу могао утицати на деловање институција (чл.11) и употреба изванредних овлашћења када су тешко и непосредно угрожене институције Републике, независност нације, целовитост државне територије или испуњење мешународних обавеза, а редовно деловање уставних јавних власти прекинуто (чл.16).¹⁹ Право изношења наведених закона на референдуму, сходно члану 11., припада искључиво председнику Републике, и то на предлог владе који може бити поднет само за време трајања заседања парламента или на заједнички предлог оба дома. Одлука председника Републике о расписивању референдума представља лични акт председника за који му није потребан ничији премапотпис.²⁰ Са друге стране ако оба услова из чл.16, сходно којем председник има изузетна овлашћења, буду испуњена председник Републике може, после службених консултација са првим министром,

¹⁷ М. Јовичић, 165.

¹⁸ О. Николић, (2012),941.

¹⁹ М. Рапајић, „Уставноправни положај Председника V Француске републике и његова реална политичка моћ“, у Научни скуп са међународним учешћем „*Право и друштвена стварност*“, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици“ Косовска Митровица 2014., 349.

²⁰ На овај начин председник Републике има практично одрешене руке у изношењу нацрта закона на референдум, са обзиром на чињеницу да до подношења предлога закона од стране оба дома Парламента долази само изузетно (у случају сукоба два дома поводом неког нацрта закона) док би редован случај био подношење предлога од стране владе.

председницима домова Парламента као и са Уставним саветом, преузети мере које овакве околности изискују. Председник има обавезу консултација, али одлуку доноси самостално без обавезе премапотписа.²¹

3.1.2. Начин избора председника Републике

Питање избора председника Републике је је детерминанта која уоквирује положај шефа државе у Француској. Уставном ревизијом од 1962. године су уведени општи избори.²² Председник се бира на општим изборима, апсолутном већином гласова а уколико нема такве већине у други круг иду два кандидата са највећим бројем гласова. Други круг се одржава 14 (четрнаест) дана након првог гласања и побеђује онај кандидат који добије више гласова. Председнички мандат траје пет година и нико не може бити изабран за председника републике више од два пута.²³ Још од 1873. год. до референдума од 24. септембра 2004. године, мандат председника је био седам година (тзв септанат), што је у француском политичком животу често доводило до кохабитације председника Републике и владе (нпр. председник социјалиста Митеран а председник владе десничар Ширак или председник десничар Ширак а председник владе социјалиста Жоспен).²⁴

3.1.3. Однос овлашћења и начина избора председника Републике (синтеза)

Сходно овлашћењима и начину избора председника Републике можемо закључити да политички систем у Француској има значајне елементе председничког система власти.²⁵ Скраћењем мандата председника Републике са седам на пет година и ограничењем броја мандата Председника Републике на два смањена је у извесној мери политичка моћ шефа француске државе у односу на време мандата Шарла Де Гола и Франсоа Митерана (јединог француског председника

²¹ О мерама које предузима председник обавештава нацију путем поруке. Мере које предузима морају, како Устав предвиђа, бити надахнуте жељом да се уставним јавним органима у најкраћем року обезбеде средства за обављање њиховог задатка. Да председничково поступање за време примене овлашћења из чл.16. не би било изузето од контроле, утврђено је да се парламент састаје без посебног позива, а да Национална скупштина не може бити распуштена за време вршења изузетних овлашћења.

²² G. A. Almond et al., *Komparativna politika danas Svjetski pregled*, Fakultet političkih nauka Univerzitet Crne Gore i Centar za demokratiju i ljudska prava-CEDEM, Podgorica maj 2009, 235-236.

²³ О. Николић, (2013), 59.

²⁴ V.Prvulović, *Komparativni politički sistemi Drugo izdanje*, Megatrend univerzitet primenjenih nauka, Beograd 2005, 48.

²⁵ Као што је био случај са политичким системом по Уставу Србије из 1990. године.

који је владао у два пуна седмогодишта).²⁶ Међутим председник Републике, и поред наведеног ограничења, остаје најважнија фигура целокупног политичког система Пете француске Републике.

3.2. Италија

Политички и правни систем Р.Италије прати посебности територијалног уређења ове државе. Јединствена држава Италија је образована тек 1861. године од великог броја посебних државица односно покрајина као унитарна држава. Ипак и поред тежње за унитарном државом регионализам као идеја није потиснут већ је јачао током времена, што је имало за последицу да је своје место нашла у Уставу од 1948. године који је још на снази а којим је извршена реорганизација целе државне структуре.²⁷ Када је реч о извршној власти она је, сходно Уставу, организована као бицефална и чине је: председник Републике и Влада.²⁸

3.2.1. Надлежности председника Републике

Међу овлашћења председника Републике спадају: именовање шефа владе, прихватање оставке владе, одобравање нацрта закона (које скупштини подноси влада а чије одобрење захтева Устав), именовање пет доживотних сенатора и пет судија Уставног суда, именовање генералног секретара председништва, распуштање парламента и друга. Од наведених овлашћења право председника Републике да распусти парламент односно да одлучи о опозиву парламентарне владе и право да именује шефа владе се јављају као интересантна. Она не излазе из оквира парламентарног система са обзиром на чињеницу да право распуштања није ослобођено премапотписа, што представља олакшицу дату Влади. На органима парламента је да дају мишљење о степену немогућности Владе да образују већину, тако да је расправа парламента о одређеној ствари основна околност на основу које може доћи до распуштања. Када је реч о премапотпису Влада нема разлога да одбије премапотпис управо зато што је већ у немогућности да влада, усред недостатка парламентарне већине. Из наведеног произилази да је могућност распуштања која

²⁶ М. Рапајић, 357.

²⁷ Уставом је предвиђено да ће Италија бити подељена на 20 региона као аутономних органа за знатним степеном самосталности, који чини да италијански региони по свом статусу стоје негде између федералних јединица и јединица локалне самоуправе.

²⁸ чл. 83. до 96, *La costituzione della Repubblica Italiana* – Устав Републике Италије, www.cnj.it/documentazione/ufficiale/ustavRI.pdf, 19.02.2015.

припада председнику само део процедуре, а не стварна власт коју би председник могао да користи у свакој ситуацији. Са друге стране процедура именовања владе представља класичну парламентарну процедуру.²⁹ Осим наведених овлашћења председник Републике, сходно Уставу, има и остала класична репрезентативна овлашћења.³⁰

3.2.2. Начин избора председника Републике

Председник Републике се бира од стране оба дома парламента заједно са представницима области. Председник се бира двотрећинском већином гласова, али после три неуспешна гласања довољна је обична већина изборне скупштине.³¹ Региони бирају по три делегата, са изузетком региона Val d' Aoste који бира само једног делегата. Устав захтева да председник Републике буде особа старија од 50 (педесет) година. Председник се бира на мандат од 7 (седам) година. Не постоје никакве правне препреке да буде реизабран, али у уобичајним околностима то се не дешава.³² Како би се спречило да председник продужи свој мандат у Уставу је предвиђено да председник не може да распусти домове Парламента шест месеци пре истека свог мандата. Ово је тзв „правило белог семестра“.³³

3.2.3. Однос надлежности и начина избора председника Републике (синтеза)

У Италији је Уставом од 1948. године уведен традиционални парламентаризам који је између два рата преовлађивао у западноевропским државама. Од посебне важности јесте прописивање посебних услова у чему се огледа тежња да изабрани председник поседује посебан углед као и праћење територијалне организације земље која је прописана Уставом. Са друге стране од важности су и овлашћења председника Републике која су Уставом проширена по узору на Француску између два светска рата, али она не излазе из оквира парламентарног система за разлику од положаја председника Пете француске Републике, на основу Устава из 1958. год.³⁴

²⁹ B. D. Radosavljević, *Savremeni politički i pravni sistemi*, Fakultet za poslovne studije, Novi Sad 2006, 132-135.

³⁰ B. čl. 87, www.cnj.it/documentazione/ufficiale/ustavRI.pdf, 19.02.2015.

³¹ С.Петровић, *Савремени политички системи*, Досије, Београд 2006, 45.

³² Изузетак је био италијански председник Ђорђо Наполитано који је био реизабран, али није искористио ни две године свог мандата када га је, због старости, заменио актуелни председник Италије.

³³ D. Radosavljević, 132.

³⁴ Уноп. J.A. Chandler, "France", in J.A. Chandler, *Comparative Public Administration Second edition*, Routledge Taylor & Francis group, London and New York 2014, 63-65.

3.3. Грчка

Античку Атину многи сматрају колевком западне либералне демократије.³⁵ После Другог светског рата и крвавог грађанског рата између два супростављена антифашистичка покрета левичарске и десничарске политичке оријентације у коме су победиле прозападне снаге, на референдуму од 8. децембра 1974. године, је одбачена монархија као државно уређење а уведена је република. Устав који је одражавао ново државно уређење и који је и данас на снази у овој држави донет је 1975. године а ревизије Устава су извршене 1986, 2001. и 2008. године.³⁶ Извршна власт, сходно Уставу, је органзована као бицефална и чине је: председник Републике и Влада.³⁷

3.3.1. Надлежности председника Републике

У уставном систему Р. Грчке председник Републике има следећа овлашћења: он представља државу у иностранству, објављује рат, закључује мировне споразуме, склапа савезе, успоставља економску сарадњу, и учешће у међународним организацијама и синдикатима. Он је дужан да споразуме објави на Скупштини са појашњењима кад год интереси и сигурност државе то захтевају.³⁸ Са друге стране председник Републике је дужан да именује премијера и на његову препоруку именује и разрешава чланове његовог кабинета и секретаре. За премијера мора да именује лидера странке која има апсолутну већину места у Парламенту, у случају неуспеха он даје истраживачки мандат лидеру странке која има релативну већину, затим лидеру друге највеће странке у Парламенту, и ако и он не успе да формира владу онда лидеру треће највеће партије у Парламенту. Сваки истраживачки мандат има рок трајања од три дана и ако се сви покажу као неуспешни он ће позвати лидере свих партија у Парламенту и дати им могућност да се договоре, у супротном он ће покушати да формира владу састављену од свих парламентарних странака а у циљу расписивања парламентарних избора. Ако и у томе не успе он ће поверити председнику Врховног управног суда или Врховног Грађанског и Кривичног суда или Ревизијског суда да формира владу која је широко прихваћена како би се могли спровести

³⁵ Од тог времена ова држава је била освајана од стране многих освајача почев од Александра Великог па све до Отоманског царства.

³⁶ *The Constitution of Greece As revised by the parliamentary resolution of the May 27th 2008 of the VIIIth Revisionary Parliament* - COG, Hellenic Parliament, 2008, 7-8.

³⁷ *Ibid*, article 26, 45.

³⁸ *Ibid*, article 36., 53.

избори и распустити Парламент. Председник је дужан да ослободи Кабинет својих дужности у случајевима прописаним у Уставу.³⁹

Овлашћења председника према Парламенту огледају се у његовој могућности да распусти Парламент. Сходно Уставу председник има дужност да распусти скупштину када две Владе поднесу оставку или им је изгласано неповерење од стране Парламента и његов састав не гарантује стабилност Владе. Он може да распусти Парламент на предлог Кабинета коме је изгласано поверење ради обнављања мандата а у вези са изношењем питања од националног значаја. Распуштање новог сазива парламента по истом питању није дозвољено. Уредба о престанку рада Парламента за ова два случаја мора да буде премапотписана од стране Кабинета, и она мора да садржи проглашење избора у року од 30 дана и сазив новог Парламента у року од 30 дана од дана избора. Када је реч о праву суспензивног вета председник Републике проглашава и објављује статуте које доноси Парламент у року од месец дана од гласања. Он може да врати једном предлог закона, из разлога наведених у Уставу, али ако Парламент апсолутном већином од свих посланика поново усвоји предлог председник је дужан да га прогласи и објави у року од 10 дана од другог гласања.⁴⁰ Затим када је реч о његовим овлашћењима у ванредним околностима, хитне и непредвидиве потребе председник Републике, на предлог Парламента може да доноси акте законодавног карактера, али под обавезом да их у року од 40 дана од дана издавања или од сазива скупштинске седнице поднесе на ратификацију Скупштини. Ако се не поднесу или их не ратификује Скупштина у року од три месеца од подношења ови акти престају да важе. Председник Републике је врховни командант Националне војске, команда се врши од стране Владе, на начин прописан законом.⁴¹ Сви акти председника Републике морају бити премапотписани од стране надлежног министра и објављени у листу Владе да би могли бити извршени. Премапотпис није потребан председнику у следећим случајевима (које смо детаљно обрадили): именовање премијера, додела истраживачког мандата, распад скупштине у случајевима који су таксативно наведени Уставом, враћања у Парламент предлога закона једанпут и именовања административног особља председника Републике.⁴²

³⁹ *Ibid*, article 37., i 38., 54-55.

⁴⁰ *Ibid*, article 41 i 42, 57-59.

⁴¹ *Ibid*, article 44, 45 i 48, 60-62.

⁴² *Ibid*, article 35, 52.

3.3.2. Начин избора председника Републике

Избор председника Републике је у рукама Парламента. Он се бира прозивком од стране Скупштине на мандат од пет година на посебној седници коју је сазвала председник Скупштине и то најмање месец дана пре истека мандата садашњег председника, као је наведено Пословником. Лице које добије двотрећинску већину од укупног броја народних посланика бива изабрано за председника Републике. Ако нема те већине, поновиће се гласање за пет дана. Ако и друго гласање буде неуспешно поновиће се за пет дана и трећи пут гласање и тада је довољно добити трипетине од укупног броја народних посланика за избор. Ако и трећи пут се не добије тражена већина Парламент ће бити распуштен за 10 дана од дана гласања, и нови избори за Парламент ће се расписати. Чим се конституише новоизабрани Парламент избор председника се наставља прозивком и потребна је трипетитна већина од укупног броја посланика Парламента за избор. Ако се и ова већина не може намаћи онда се за пет дана понављају избори и тражи се апсолутна већина од укупног броја посланика Парламента, а ако се и та већина не може намаћи онда се за пет дана избори још једном понављају и то између двоје кандидата који су добили највећи број гласова, и кандидат који добије релативну већину на тим изборима бива изабран за председника Републике.⁴³ Посебан услов који је предвиђен Уставом за избор кандидата на место председника Републике јесте да је грчки држављанин најмање пет година, да је грчког порекла по оцу или мајци, да је навршио 40. година и да има капацитет да гласа. Иста особа може бити реизабрана само једном на место председника Републике сходно Уставу.⁴⁴

3.3.3. Однос надлежности и начина избора председника Републике (синтеза)

Уставом Р. Грчке из 1975. године и каснијим изменама које су уследиле ова држава је увела парламентарни систем. Осим традиционалних репрезентативних надлежности које председник Републике има у парламентарном систему власти и остале његове „мешовите“ надлежности су провизорне јер је председник ограничен у њиховом вршењу од стране владе и Парламента. Такав је случај са овлашћењем председника да именује премијера, правом суспензивног вета, његовим овлашћењима у вршењу законодавне и извршне власти (сходно чл.26. Устава), његовим овлашћењима у

⁴³ *Ibid*, article 30 i 32., 47-50.

⁴⁴ *Ibid*, article 30 i 31., 47-48.

ратним и ванредним ситуацијама итд. Отуда овлашћења председника Републике у Грчкој у потпуности одражају начин његовог избора.

3.4. Хрватска

У Републици Хрватској проблематика надлежности председника Републике, начина избора председника Републике и њихов однос је предмет регулисања Устава из 2010. године⁴⁵ и Закона о избору Председника Републике Хрватске када је реч о начину његовог избора и осталим питањима везаним за избор председника Републике.⁴⁶

3.4.1. Надлежности председника Републике

Сходно Уставу надлежности председника Републике су следеће: представља Републику Хрватску у земљи и иностранству, брине се за редовно усклађено деловање те стабилност државне власти, одговара за одбрану независности и територијалне целовитости РХ, расписује изборе за Хрватски сабор и сазива га на прво заседање, расписује референдум у складу са Уставом – може на предлог Владе и уз сапотпис председника Владе расписати референдум о промени Устава или о другим питањима за које држи да је важно за независност, јединство и опстојност Републике Хрватске, поверава мандат за састав Владе особи која на темељу расподеле заступничких места у Хрватском сабору и обављеним консултацијама ужива поверење већине свих заступника, даје помиловање, додељује одликовања и признања одређена законом и обавља друге послове у складу са Уставом.⁴⁷

3.4.2. Начин избора председника Републике

Питање начина избора председника Републике Хрватске регулисано је чл. 95. Устава Р. Хрватске и разрађено Законом о избору Председника Републике Хрватске. Председник Републике бира се на темељу општег и једнаког права гласа на непосредним изборима, тајним гласањем. Уставом је прописан систем апсолутне већине за избор председника Републике што значи да се председник бира већином од свих гласалих – што значи да је изабран за председника онај кандидат за председника који добије 50 % плус један глас.

⁴⁵ Ustav Republike Hrvatske-URH , „Narodne novine“ br.76/2010.

⁴⁶ Zakon o izboru Predsjednika Republike Hrvatske-ZIPRH, NN 22/92,42/92,71/97,69/04, 99/04,44/06,24/11,128/14.

⁴⁷ В. Šutić, *Državno i političko uređenje Republike Hrvatske*, Veleučilište „Nikola Tesla“ i Hrvatska sveučilišna naklada, Gospić i Zagreb 2011, 132-133.

Ако нити један кандидат добије већину онда се избори понављају након 14 (четрнаест) дана и на поновљеним изборима право да буду бирани имају два кандидата који су у првом гласању добили највише гласова и изабран је онај кандидат који добије највећи број гласова свих гласача који су гласали. Ако кандидати имају исти број гласова избори се понављају још једном. Мандат председника је пет година и нико не може да буде изабран више од два пута.⁴⁸

3.4.3. Однос надлежности и начина избора председника Републике (синтеза)

Питање председника Републике, његових надлежности и овлашћења је престало бити значајно након измена Устава из 2010. године.⁴⁹ Као елемент тзв. мешовитог политичког система остао је једино непосредан избор председника Републике, али и он нема већег значаја због непостојања посебних услова за избор на ову функцију и репрезентативних овлашћења које поседује а која нису корелативна са начином његовог избора.

3.5. Србија

У Републици Србији политички систем, политичке институције и њихов однос уређен је на основу Устава из 2006. године.⁵⁰ Уставна начела су разрађена путем закона којима се конкретизује положај председника Републике у погледу надлежности⁵¹ и начина и поступка његовог избора.⁵²

3.5.1. Надлежности председника Републике

Уставом је детаљно утврђен каталог овлашћења председника Републике. Он је државни орган представљања Србије, државни орган који оличава стабилну, неоперативну егзекутиву насупротив влади која оличава ефективну егзекутиву и државни орган са посебним овлашћењима у тзк случајевима нужде.⁵³ Председник Републике има

⁴⁸ В. Šutić, 129.

⁴⁹ В. Р. Podolnjak, Ustav 1990 - Ustav 2010 Usporedba, http://www.pravo.unizg.hr/USTP/seminar/prof._dr._sc._r._podolnjak, 02.03.2015.

⁵⁰ Устав Републике Србије - УРС, „Сл. гласник РС“ бр.98/2006.

⁵¹ Закон о председнику Републике - ЗПР, „Сл. гласник РС“ бр. 111/07.

⁵² Закон о избору председника Републике - ЗИПР „Сл.гласник РС“ бр. 111/2007 и 104/2009 – др.закон.

⁵³ М. Н. Јовановић, *Политичке институције у политичком систему Србије*, Институт за политичке студије, Београд 2008, 220.

следеће репрезентативне надлежности: представљање Републике у земљи и иностранству, проглашавање закона, предлагање мандатара за састав владе, предлагање кандидата за носиоце функција Народној скупштини, постављање и опозивање амбасадора итд. Када је реч о предлагању мандатара за састав Владе председник има уставну обавезу да саслуша представника оних изборних листа које су освојиле мандате у Народној скупштини.⁵⁴ Као државни орган са посебним овлашћењима председник Републике има овлашћења у случају ратног и ванредног стања. Ипак за обављање обе радње које карактеришу ова два степена нередовног стања у земљи уставну надлежност има Народна скупштина. Тек када Народна скупштина није у могућности да се састане те радње прелазе у надлежност других носилаца функција, међу којима је и председник Републике.⁵⁵

Када је реч о овлашћењу суспензивног вета председника Републике, он је овлашћен да својим указом проглашава законе и то у року од 15 дана односно 7 ако је закон донет по хитном поступку. Он може да одбије проглашење закона и да га врати Народној скупштини само из разлога који су таксативно наведени у Закону о председнику Републике, а то су разлози материјалне и формалне неуставности и нецелисходности. Приликом поновног одлучивања о том закону (уколико га Уставни суд није огласио неуставним, усред чега аутоматски престаје његово важење) Народна скупштина га може поново изгласати и он ће постати закон, без обзира што председник Републике сматра да је закон неуставан. За поновно изгласавање потребна је већина од укупног броја посланика. Уколико председник Републике не донесе указ о проглашењу закона у законом прописаном року, указ доноси председник Народне скупштине.⁵⁶ Са друге стране председник има извесна овлашћења и у односима са Народном скупштином као представничким и законодавним органом. Председник Републике може да распусти Народну скупштину у два случаја и то на предлог Владе (када нема обавезу) и у случају када Народна Скупштина није у могућности да изабере Владу (када је обавезан).⁵⁷

3.5.2. Начин избора председника Републике

Када је реч о начину избора председника Републике важно је истаћи да се он бира на непосредним изборима, тајним гласањем. Он се

⁵⁴ М. Пајванчић, 258.

⁵⁵ В. Р. Марковић, стр 326-327.

⁵⁶ Р. Марковић, стр 328.

⁵⁷ В. УРС, чл.109.

дакле бира на мандат од пет година и то највише два пута. Непосредан избор прописан је Уставом а поступак разрађен Законом о избору председника Републике. За председника Републике изабран је кандидат који добије апсолутну већину гласова бирача који су гласали, без обзира колико је бирача изашло на биралишта. Ако ни један кандидат не добије већину гласање се понавља. У другом кругу који се организује у року од 15 (петнаест) дана од дана првог гласања учествују два кандидата који су добили највећи број гласова или више кандидата који су освојили највећи и исти број гласова.⁵⁸ За председника у другом кругу биће изабран онај кандидат који је добио највећи број гласова, а ако су добили исти број гласова гласање се понавља још једном у року од 15 (петнаест) дана.⁵⁹

3.5.3. Однос надлежности и начина избора председника Републике (синтеза)

Питање односа надлежности и начина избора председника Републике Србије сходно уставним и пратећим законским решењима је прилично контрадикторан. Са једне стране имамо репрезентативног председника Републике чије надлежности готово у потпуности одговарају парламентарном систему власти а са друге стране он је непосредно изабран, али само на основу општих услова односно без постојања посебних услова који би били прописани за избор председника Републике. Такође не постоји ни обавеза председника Републике да поднесе оставку на место лидера странке (ако га је она кандидовала што је најчешће случај) и поред праксе коју је у том правцу покренуо последњи изабрани председник Р.Србије. Најзад важно је истаћи да се Уставом из 2006. године знатно променио положај председника Републике у погледу решења његових овлашћења у односу на Устав из 1990. године у коме је председник имао ефективну власт у политичком систему у погледу појединих овлашћења⁶⁰ а са друге стране били су прописани и посебни услови за избор председника Републике.

4. Закључна разматрања

У државама континенталне Европе различито се испољава положај председника Републике кроз однос његових овлашћења

⁵⁸ М.Младеновић, Ж. Иваниш, В.Роквић, *Развој институција и изградња политичког система Србије*, Универзитет у Београду – Факултет Безбедности, Београд 2011, 41.

⁵⁹ ЗИПР, чл.21.

⁶⁰ В. А.Фира, *Ustavno pravo Republike Srbije I knjiga Opšta teorijska pitanja ustavnog prava i istorija srpske ustavnosti*, Fakultet za pravne i poslovne studije, Novi Sad 2007, 165-168.

и начина избора. У уређењу питања овлашћења и начина избора председника Републике преплиће се лични утицај појединаца који су вршили ову значајну политичку функцију, политичка култура која се формирала дуже времена, историјске прилике итд.

У појединим државама пресудни значај непосредног начина избора председника Републике, у корелацији са великим овлашћењима које му припадају на основу уставних решења, утицао је на изградњу моћне институције шефа државе са централним местом у политичком систему. Такав је случај са Петом француском Републиком, која не би имала значај који јој се данас придаје да није било уставнереформе од 1962. год.

Са друге стране постоје и државе које се нису удаљиле од традиционалног парламентаризма, и сходно таквом уређењу задржале избор шефа државе од стране парламента. Такав је случај са Р.Италијом и Р.Грчком које иако су оснажиле положај ове политичке институције (изричито је проглашен шефом државе, дат му је суспензивни вето итд) нису се пресудно (попут Р.Француске) удаљиле од парламентарног система и уређења ове политичке институције у том духу.

Најзад постоје и државе које су наизглед прихватиле неке елементе ткз мешовитог система пре свега у погледу непосредног избора председника Републике. Такав је случај са Р.Србијом и Р.Хрватском. Међутим у овим државама демократски легитимитет непосредно изабраног шефа државе није корелативан са овлашћењима која су му додељена. Она су највећим делом репрезентативног парламентарног карактера, а и она која су својствена председничким системима су провизорног карактера и уподобљена парламентарном систему. На тај начин институција шефа државе постаје зависна од парламентарне већине, независно од свог несумљивог демократског легитимитета. Такво решење по нашем скромном мишљењу није задовољавајуће и неопходно је уподобити начин избора председника Републике са његовим овлашћењима. Са друге стране недостатак посебних услова за избор председника је такође приличан недостатак, са обзиром да се путем посебних услова подиже углед целокупне државе, јер изабрани председник представља државу у земљи и иностранству. Отуда у решавању питања начина избора и његових овлашћења (конкретно у Р.Србији) треба што пре кренути, а као могућа решења треба се угледати на положај шефа државе у Петој француској Републици, али и осталим државама које имају богату политичку традицију и уподобити та решења нашој политичкој култури и потребама. Наравно те промене је потребно вршити заједно са осталим променама политичког система и након

одржаних јавних расправа које су неопходни „састојак“ демократије и демократског политичког поретка.

Miloš Denović, MA, PhD student
University of Pristina, temporarily seated in Kosovska Mitrovica,
Faculty of Law

**POSITION HEAD OF STATE IN VIEW OF POWERS AND
ELECTION WITH SPECIAL EMPHASIS ON FRANCE, ITALY,
GREECE, CROATIA AND SERBIA**

Summary

The issue of presidential powers and their relationship with the manner of election of the President of the Republic is the determinant, which greatly affects the position of head of state in the political system. This problem is even more gained in importance and it is important to actualize bearing in mind that the elections were held in many countries in Europe (elections in R.Grčkoj, Republic Croatia, previously in Republic of Serbia, R.Francuskoj and R.Italiji) as and because of the frequent highlighting the need to change the method of electing the President of the Republic (when a particular word about our country).

Based on the position of the head of state through the history and forms of organization we dealt with the basic postulates of the head of the state Republican constitutional arrangements. Then we showed we have the degree of correlation with the authority and the method of appointing the head of state in countries which are the subject of our research, with the aim of finding possible solutions regulicije this issue in our country.

Keywords: head of state authority, the choice of the head of state, France, Italy, Greece, Croatia, Serbia